

УДК 378.147:796.012.656

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2024.304925>

Віта Хіміч, доктор філософії, доцент кафедри
теорії і методики фізичного виховання і спорту
Хмельницького національного університету

Ірина Квасниця, доктор філософії, доцент кафедри
теорії і методики фізичного виховання і спорту
Хмельницького національного університету

Наталія Демченко, старший викладач кафедри теорії і
методики фізичного виховання і спорту
Хмельницького національного університету

ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ СПОРТИВНО-ХОРЕОГРАФІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

У статті здійснено теоретичний аналіз вітчизняних досліджень, щодо тлумачення поняття “педагогічна майстерність” з метою визначення його сутності. Проаналізовано й охарактеризовано педагогічна майстерність майбутніх учителів фізичної культури з урахуванням вимог сьогодення. Визначено та обгрунтовано процес формування педагогічної майстерності вчителя фізичної культури у процесі навчання спортивно-хореографічних дисциплін. Зазначено, що для підвищення педагогічної майстерності зі спортивно-хореографічних дисциплін майбутнім учителям фізичної культури були запропоновані теоретичні та практичні заняття, на яких вони ознайомилися зі значенням, сутністю, структурою педагогічної діяльності та вмінням роботи аналіз. Відображено, що на практичних заняттях гімнастики з методикою викладання демонструвалися навчально-практичні заняття, формувалися професійні уміння, пояснювалися помилки, а також зверталася увага на методичні вказівки, які можуть виникати під час проведення занять.

Ключові слова: педагогічна майстерність; майбутні вчителі фізичної культури; спортивно-хореографічні дисципліни; гімнастика з методикою викладання.

Літ. 11.

Vita Khimich, Doctor of Sciences (Philosophy), Associate Professor of the
Theory and Methods of Physical Education and Sport Department,
Khmelnyskiy National University

Iryna Kvasnytsya, Doctor of Sciences (Philosophy), Associate Professor of the
Theory and Methods of Physical Education and Sport Department,
Khmelnyskiy National University

Natalia Demchenko, Senior Lecturer of the Theory and
Methods of Physical Education and Sport Department,
Khmelnyskiy National University

FORMATION OF PEDAGOGICAL SKILLS OF FUTURE TEACHERS OF PHYSICAL CULTURE IN THE PROCESS OF LEARNING SPORTS AND CHOREOGRAPHIC DISCIPLINES

The article reveals the theoretical foundations of the formation of pedagogical skill of future physical culture teachers in the process of teaching sports and choreographic disciplines.

In the work, a theoretical analysis of domestic research on the interpretation of the concept of “pedagogical skill” was carried out in order to determine the essence. The pedagogical skill of future physical culture teachers was analyzed and characterized, taking into account the requirements of today. The process of formation of pedagogical mastery of a physical culture teacher in the process of teaching sports and choreographic disciplines is defined and substantiated. The article states that in order to improve pedagogical skill in sports and choreographic disciplines, theoretical and practical classes were offered to future teachers of physical education, during which they familiarized themselves with the meaning, essence, structure of pedagogical activity and the ability to do analysis. It is shown that practical exercises in gymnastics with teaching methods were demonstrated, professional skills were formed, mistakes were explained and attention was paid to methodical instructions that may arise during classes.

It was found that the formation of pedagogical skills of future physical culture teachers in the process of teaching sports and choreographic disciplines and the content of lecture material on the discipline of gymnastics with teaching methods was supplemented with information about the facts of pedagogical skills of personal and developmental training, as well as the content, methodology and organization of practical classes differed using elements of choreography, developmental training aimed at the formation of pedagogical abilities.

Keywords: pedagogical skills; future physical culture teachers; sports and choreographic disciplines; gymnastics with teaching methods.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Реформа вітчизняної системи освіти вимагає розв'язання завдань при постійному оновленні змісту підготовки майбутніх фахівців, які не можуть бути звичайними передавачами знань, умінь і навичок. Майбутній учитель фізичної культури має бути творчим, активним і креативним, покликаний розкривати нові можливості особистості учня відповідно до сучасних вимог.

Як зазначає науковець О. Стасенко: “формування національної системи фізичного виховання школярів потребує нового змісту та пошуку ефективних форм, засобів і методів підготовки майбутнього вчителя фізичної культури, створення відповідного навчально-методичного забезпечення. В основі педагогічної майстерності вчителя лежать знання з предмета викладання фізичної культури та його методику, і вкрай важливо, щоб кожен студент усвідомив, що найсуттєвішим у методиці є рівень індивідуальної майстерності педагога” [8].

Майбутній учитель фізичної культури має володіти педагогічною майстерністю, яка ґрунтується на поєднанні психолого-педагогічного мислення, професійно-педагогічних знань, умінь і навичок, професійно особистісних якостей, що дає йому змогу ефективно реалізувати фахові функції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемою підвищення якості професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури, який володіє сучасними інноваційними технологіями навчання, використовує нові варіативні модулі фізичної культури та спроможний здійснювати професійну діяльність із урахуванням сучасних вимог, є предметом дослідження багатьох науковців. Зокрема, деякі питання професійної майстерності майбутнього вчителя розглядали у своїх роботах такі науковці, як П. Рибалко, Г. Тітова, В. Маслюк, В. Шандригось, С. Кремець, Т. Мочан та ін. У дослідженнях Д. Бермудес, В. Сосіної, А. Чернишової, Т. Кравчук, Н. Санжарової, Ю. Голенкової та ін. піднімалися питання особливостей підготовки майбутніх учителів фізичної культури засобом хореографічних елементів, які використовуються на заняттях з фізичної культури. Особливості підготовки майбутніх учителів фізичної культури у своїх дисертаційних роботах розглядали Є. Павлюк, Л. Сущенко, О. Солтик, Н. Степанченко та ін.

Модернізація національної освіти і науки вимагає готовності майбутніх учителів фізичної культури до педагогічної діяльності, відповідно до реалізації Національної доктрини розвитку освіти України і положень Болонської конвенції [6, 10].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Враховуючи вищевикладений аналіз, усе ж зауважуємо, що проблема формування педагогічної майстерності майбутніх учителів

фізичної культури у процесі навчання спортивно-хореографічних дисциплін розкрита недостатньо. Саме тому вона стала предметом нашого наукового пошуку.

Метою даної статті є визначення ефективності методики формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури у процесі навчання спортивно-хореографічних дисциплін.

Виклад основного матеріалу. Сьогоднішня висуває перед майбутнім учителем фізичної культури високі вимоги, оскільки він має бути конкурентоспроможним на ринку праці. На думку Б. Шияна, для того, щоб учитель фізичної культури став майстром у розв'язанні педагогічних завдань, йому необхідно цілеспрямовано розвивати свої загальнопедагогічні й спеціальні здібності. Праця вчителя фізичної культури, незважаючи на велике значення рухового компонента, є розумовою. Результати його професійної діяльності залежить певним чином, від широти і гнучкості розуму. Для того, щоб стати професіоналом, учитель фізичної культури повинен багато знати та уміти [11].

У Законі України “Про фізичну культуру і спорт” зазначено, що “фізична культура в сфері освіти має на меті забезпечити розвиток фізичного здоров'я учнів та студентів, комплексний підхід до формування розумових і фізичних здібностей, вдосконалення фізичної та психологічної підготовки до активного життя, професійної діяльності на принципах індивідуального підходу, пріоритету оздоровчої спрямованості, широкого використання різноманітних засобів та форм фізичного виховання і масового спорту, безперервності цього процесу протягом усього життя” [3].

У європейських країнах теоретики та практики вищої школи зауважують, що вчитель фізичної культури є ваговою ланкою між здоров'ям, фізичною формою та емоційно-вольовим аспектом учня у сучасному суспільстві.

Для того, щоб розглянути сутність поняття “педагогічна майстерність” необхідно проаналізувати його трактування у науково педагогічній і довідковій літературі. Термін “педагогічна майстерність” розглядається різними авторами досить широко і є відносно стійким у педагогіці.

У термінологічному словнику основ педагогічної творчості і майстерності вказується, що педагогічна майстерність: “1) комплекс властивостей особистості, що забезпечують високий рівень самоорганізації професійної педагогічної діяльності; 2) характеристика високого рівня педагогічної діяльності; 3) сукупність певних якостей особистості вчителя, які обумовлені високим рівнем його психолого-педагогічної підготовленості, здатністю оптимально вирішувати педагогічні задачі; 4) доведена до вищого ступеня досконалості навчальна та виховна вправність, що відбиває особливу

ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ СПОРТИВНО-ХОРЕОГРАФІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

відточеність методів і прийомів застосування психолого-педагогічної теорії на практиці, завдяки чому забезпечується високий рівень ефективності навчально-виховного процесу; 5) синтез педагогічних знань, умінь, навичок, методичного мистецтва та особистих якостей учителя; 6) синтез індивідуально-ділових якостей і властивостей особистості, що визначають високу ефективність педагогічного процесу; 7) досконале творче виконання вчителем професійних функцій на рівні мистецтва; 8) як взаємодія почуття та техніки, що веде до цілісного, образного впливу педагога на учня, перетворення дійсності” [9].

У словнику-довіднику з професійної педагогіки за редакцією А. Семенової вказано, що словосполучення “професійна майстерність” – це діяльність вчителя високого професійного рівня, виняткова розвиненість узагальненнях умінь та необхідних якостей особистості. Зазначається, що “педагогічна майстерність складається з багатьох компонентів, які у той же час час виступають як чинники, що забезпечують цю майстерність: 1) любов до дітей і висока педагогічна культура в тісному поєднанні з наполегливістю, витримкою та педагогічним тактом; 2) високий рівень сформованості національної самосвідомості, знання національної психології і характеру народу, його культурно-історичної та морально-етичної спадщини; 3) знання вчителя: свого предмету, методичних, психолого-педагогічних, анатомо-фізіологічних, суміжних наук, тобто всього, що забезпечує високий рівень професійної підготовки, широкий кругозір та наукову ерудицію; 4) вміння вчителя: організаторські, дидактичні, конструктивні, комунікативні; 5) здібності вчителя: загальні та педагогічні (перцептивні, комунікативні, конструктивні, експресивні, дидактичні, організаторські); 6) ідейна спрямованість вчителя, який виступає як носій загальнолюдських та національних цінностей, культурно-історичних національних традицій української етнопедагогіки; 7) властивості та якості особистості вчителя: швидкість переходу від процесу збудженості до гальмування і, навпаки, здібність зосереджувати увагу і розподіляти її, рухливість нервових процесів, вміння добре пояснювати матеріал, знання свого предмету, розуміння учнів, вимогливість, доброта та справедливість; 8) культура мовлення вчителя: бездоганне володіння мовою, мистецьке володіння словом, вміння точно, дохідливо, емоційно, образно передавати власні думки, логічність, якість мовлення, багатство словника і та ін.; 9) творчість учителя: постійний пошук нового, впровадження досягнень науки, самостійний пошук та експеримент; узагальнення, аналіз і використання передового досвіду, творча реалізація принципів національного неперервного виховання; 10) індивідуальний стиль діяльності вчителя як прояв творчості” [7].

А. Макаренко зазначає, що “педагогічна майстерність не є справою талановитих людей, майстром може зробитися кожний, якщо йому допоможуть і якщо він сам буде працювати”. Педагог уважав, що секрет педагогічної майстерності полягає у знанні особливостей педагогічного процесу, умінні його побудувати і надати йому руху. Тому оволодіння педагогічною майстерністю доступне кожному педагогу, якщо він працює над собою, оскільки основою її формування є передовсім практичний досвід [4].

Науковці Л. Кайдалова, Н. Щокіна, Т. Вахрушева трактують поняття “педагогічна майстерність, як високу культуру організаторської, управлінської, виховної, трудової, ігрової і громадської діяльності викладача, наділеного якостями творчої особистості, що дозволяє вирішувати всі питання навчально-виховної роботи разом зі студентами в умовах співдружності та співтворчості, враховуючи інтереси і рівень вихованості кожного, а також індивідуальні та психологічні особливості кожного” [4].

Проведений аналіз наукової літератури доводить, що досліджуються різні аспекти педагогічної майстерності учителів, що дало змогу уточнити сутність поняття: на нашу думку, педагогічна майстерність залежить від наполегливості, витримки та педагогічного такту вчителя. Він повинен мати високий рівень національної свідомості, знати досконало свій предмет, бути комунікабельним, гарним організатором, мати гарну культуру мовлення, бути творчим та постійно самоудосконалюватися.

Дослідники Т. Матвійчук, В. Соловійов виділяють найголовніші компоненти у процесі навчання у закладі вищої освіти та відповідно до складових педагогічної майстерності розглядають методичні підходи до їх формування. Процес розвитку педагогічного потенціалу фахівців фізичного виховання і спорту розглядають як перший етап формування педагогічної майстерності, проте цей процес полягає у безперервному підвищенні рівня професійної підготовки вчителя фізичної культури. Для розвитку особистісних функцій студентів використовують продуктивні методи навчання: проблемний виклад матеріалу, евристичні, дослідницькі методи. Основною процесуальною характеристикою особистісно орієнтованої освіти є навчальна ситуація, конструювання якої передбачає подання елементів змісту освіти у вигляді різнорівневих особистісно орієнтованих завдань; засвоєння змісту в умовах діалогу, що забезпечує суб’єктно-сміслову спілкування, рефлексію, самореалізацію особистості; імітацію соціально-рольових ситуацій, які потребують прояву професійних функцій особистості в умовах внутрішньої конфліктності, змагання (імітаційні ігри) [5].

Враховуючи необхідний обсяг і рівень теоретичних знань та професійних умінь у процесі нав-

ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ СПОРТИВНО-ХОРЕОГРАФІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

чання спортивно-хореографічних дисциплін, нами були розроблені навчально-практичні заняття, що сприяють формуванню у студентів закладу вищої освіти (галузі середня освіта (фізична культура)) однієї зі складових педагогічної майстерності.

Для підвищення педагогічної майстерності зі спортивно-хореографічних дисциплін ми запропонували майбутнім учителям фізичної культури теоретичні та практичні знання, на яких вони ознайомилися зі значенням, сутністю, структурою педагогічної діяльності та вміли робити аналіз.

На практичних заняттях гімнастики з методикою викладання демонструвалися навчально-практичні заняття, формувалися професійні уміння, пояснювалися помилки та зверталася увага на методичні вказівки, які можуть виникати під час проведення занять. Студенти застосовували на занятті хореографічні елементи, адже, як зазначає дослідниця Д. Бермудес, “хореографічна дисципліна та хореографічне мистецтво в цілому сприяють естетичному вихованню учнів, формуванню вольових якостей і рухових навичок. Як вважає науковець хореографічні елементи формують правильну поставу, гарну ходу, розвивають ритмічність, координацію, легкість і пластичність рухів. Танцювальні вправи урізноманітнюють уроки фізичної культури, підвищують її естетично-виховне значення. Танцювальні елементи дуже варіативні та багатofункціональні, тому їх потрібно використовувати в навчальній роботі” [1].

Дослідник І. Гончаренко зауважує: “всі чинники як фізичного виховання так і спорту з хореографією сприяють формуванню особистості учня. Власне педагогічний аспект питання про роль педагога у становленні особистості полягає в тому, що він стимулює емоційний та інтелектуальний розвиток індивіда, сприяє його духовному збагаченню, прилученню до загальнолюдського досвіду. Педагог має бути людиною творчою, інтелектуально розвиненою та володіти вмінням привабити учня вивчати спортивно-хореографічні дисципліни. Потенційна духовна цінність реалізується, коли воно органічно включене в життєдіяльність особистості, стає художньо-образним пізнанням дійсності, її конкретно-чуттєвим відтворенням у процесі художньої творчості. Звернемо увагу яким саме має бути педагог який намагається сформувати особистість учня засобами спортивно-хореографічних дисциплін” [2].

Майбутні вчителі фізичної культури отримували з дисципліни гімнастика з методикою викладання практичні завдання та під керівництвом викладача аналізували виконану роботу, обговорення їх переваг та недоліків. На практичних заняттях студенти проводили цілісне заняття, що передбачало усвідомлення ролі педагогічної майстерності для отримання власного педагогічного досвіду,

який забезпечує професійно-адаптаційні процеси в підготовці майбутніх учителів фізичної культури.

Підсумовуючи розгляд питання формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури у процесі навчання спортивно-хореографічних дисциплін, зазначимо, що зміст лекційного матеріалу з дисципліни гімнастика з методикою викладання доповнювався інформацією про факти педагогічної майстерності особистісного та розвивального навчання, а також зміст, методика й організація практичних занять відрізнялися використанням елементів хореографії, розвивального навчання, спрямованого на формування педагогічних здібностей.

Висновки. Отже, можемо зробити такий висновок, що завданням закладів вищої освіти є поліпшення якості підготовки майбутніх учителів фізичної культури, здатних до активної творчої діяльності, до саморозвитку та самовдосконалення. Фізична культура та спорт, спортивно-хореографічні дисципліни – важливий фактор формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури у процесі навчання спортивно-хореографічних дисциплін.

Проведене дослідження не вичерпує усіх проблем формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури у процесі навчання спортивно-хореографічних дисциплін.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бермудес Д.В. Основи хореографії. Суми: ФОП Цьома С.П., 2017. С. 46
2. Гончаренко І.С. Роль педагога в системі формування особистості учня засобами спортивно-хореографічних дисциплін. *Наукові записки, Серія: Педагогічні науки*. 2022. Вип. 206. С. 109–113.
3. Закон України “Про фізичну культуру і спорт” від 24.05.2017. № 2074. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#Text> (дата звернення: 20.04.2024)
4. Кайдалова Л.Г., Щокіна Н.Б., Вахрушева Т.Ю. Педагогічна майстерність викладача : навчальний посібник. Харків : Вид-во НФаУ, 2009. 140 с.
5. Матвійчук Т.Ф., Соловйов В.Ф. Методика формування педагогічної майстерності у майбутніх учителів фізичної культури у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2018. Вип. 50, URL: <https://vspu.net/sit/index.php/sit/article/view/4997> (дата звернення: 20.04.2024)
6. Національна доктрина розвитку освіти. *Фізичне виховання в школі*. 2004. № 4. С. 6–8.
7. Словник-довідник з професійної педагогіки / за ред. А.В. Семенової. Одеса : Пальміра, 2006. С. 221
8. Стасенко О.А. Формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури в процесі професійної підготовки. *Збірник наукових праць. Педагогічні науки*. Вип. LXXXIII. Том 2. 2016. С. 113–117.
9. Термінологічний словник, основи педагогічної творчості і майстерності. URL: <https://osvita.ua/school/method/348/> (дата звернення: 20.04.2024)

**ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ СПОРТИВНО-ХОРЕОГРАФІЧНИХ ДИСЦИПЛІН**

10. Указ Президента України “Про щодо вдосконалення системи заходи освіти України”. № 199/2004, 17.02.2004 р.

11. Шиян Б.М. Підготовка вчителя фізичної культури третього тисячоліття. Зб. наук. праць “Концепція розвитку галузі фізичного виховання і спорту в Україні”. Рівне : Принт Хауз, Вип. 2. 2001. С. 371–374.

REFERENCES

1. Bermudes, D.V. (2017). *Osnovy khoreografii* [Basics of Choreography]. Sumy, 46 p. [in Ukrainian].

2. Honcharenko, I.S. (2022). Rol pedahoha v systemi formuvannia osobystosti uchnia zasobamy sportyvno-khoreografichnykh dystsyplin [The role of the teacher in the system of forming the student’s personality by means of sports and choreographic disciplines]. *Scientific Notes, Series: Pedagogical Sciences*. Issue 206, pp. 109–113. [in Ukrainian].

3. Zakon Ukrainy “Pro fizychnu kulturu i sport” [Law of Ukraine “On Physical Culture and Sports”] dated 05.24.2017. No. 2074. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#Text> (Accessed 20 April 2024) [in Ukrainian].

4. Kaidalova, L.H., Shchokina, N.B. & Vakhrusheva, T.Yu. (2009). *Pedahohichna maisternist vykladacha: navchalnyi posibnyk* [Pedagogical mastery of the teacher: Study guide]. Kharkiv, 140 p. [in Ukrainian].

5. Matviichuk, T.F. & Soloviov, V.F. (2018). *Metodyka formuvannia pedahohichnoi maisternosti u maibutnikh uchyteliv fizychnoi kultury u protsesi vyvchennia psykholohopedahohichnykh dystsyplin* [Methodology of formation of pedagogical skill in future teachers of physical culture in the process of studying psychological and pedagogical disciplines]. *Modern information technologies and innovative teaching methods in the training of specialists: methodology, theory,*

experience, problems. Issue 50. Available at: <https://vspu.net/sit/index.php/sit/article/view/4997> (Accessed 20 April 2024) [in Ukrainian].

6. Natsionalna doktryna rozvytku osvity [National doctrine of education development]. *Physical education at school*. 2004. Vol. 4. pp. 6–8. [in Ukrainian].

7. *Slovyk-dovidnyk z profesiinoi pedahohiky* [Dictionary-handbook of professional pedagogy]. Ed. A.V. Semenova. Odesa, 2006. p. 221. [in Ukrainian].

8. Stasenko, O.A. (2016). *Formuvannia pedahohichnoi maisternosti maibutnikh uchyteliv fizychnoi kultury v protsesi profesiinoi pidhotovky* [Formation of pedagogical skill of future teachers of physical culture in the process of professional training]. *Collection of scientific works. Pedagogical sciences*, issue LXXXIII. Vol. 2. pp. 113–117. [in Ukrainian].

9. *Terminolohichni slovnyk, osnovy pedahohichnoi tvorchosti i maisternosti* [Terminological dictionary, basics of pedagogical creativity and skill]. Available at: <https://osvita.ua/school/method/348/> (Accessed 20 April 2024)

10. Указ Президента України “Pro shchodo vdoskonalennia systemy zakhody osvity Ukrainy” [Decree of the President of Ukraine “On the improvement of the educational system of Ukraine”]. No. 199/2004, February 17, 2004. [in Ukrainian].

11. Shyian, B.M. (2001). *Pidhotovka vchytelia fizychnoi kultury tretoho tysiacholittia* [Training of a physical culture teacher of the third millennium]. *Coll. Sciences Proceedings “Concept of the development of the field of physical education and sports in Ukraine”*, Rivne, Vol. 2. pp. 371–374. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 26.04.2024

“Багато чого не зробиш, поки не вивчишся. Але багато треба зробити, щоб навчитись”.

Конфуцій
давньокитайський філософ

“Вірте в талант і творчі сили кожного вихованця. Людина – неповторна”.

Василь Сухомлинський
український педагог, публіцист

“Найвище завдання будь-якої творчості – знайти незвичайне в звичайному і звичайне у фантастичному”.

Дені Дідро
французький філософ

